

Twentse Kracht!

Groene Metropool Twente

uitvoeringsprogramma
2014-2020

deel 2

Twentse Kracht!

Groene Metropool Twente

uitvoeringsprogramma
2014-2020

deel 2 > december 2013

De kracht van Twente...

Twente is een smeltkroes van bedrijvigheid en ondernemerschap in uiteenlopende sectoren. De regio telt 620.000 inwoners, waarvan het merendeel gevestigd is in de drie grote steden Enschede, Hengelo en Almelo, die samen met Oldenzaal en Borne de Netwerkstad Twente vormen. Twente komt als landstreek al sinds de 8e eeuw in geschriften voor. Van oudsher heeft de regio Twente een belangrijke industriële betekenis gehad, met onder meer de textielindustrie, en kent het ook een rijk cultuurhistorisch verleden door haar vele landgoederen. Het landschap is altijd van grote kwaliteit geweest met vele natuur- en bosgebieden, beken en agrarische gebieden samen in het kenmerkende Twentse coulisselandschap. De groen-blauwe dooradering van het gebied is uniek en kenmerkend voor het afwisselende karakter van Twente.

Twente is uniek: Twente is stad èn platteland, oud èn nieuw, ambacht èn innovatie, nano en agro, Nationaal Landschap en Industrieel Erfgoed, Twente is het land van de arbeid en het land der natuur! De nuchtere Twentenaar is noaber, wereldburger, denker en doener tegelijk, maar bovenal ook trots op Twente!

Twente heeft alle kenmerken van een metropool, een metropool in de dop. Twente is sterk, maar kan haar kracht nog verder vergroten door de verschillende kwaliteiten verder met elkaar te verbinden en samen te werken. Samen herontdekken we het nieuwe Twente en dragen het uit!

Inhoud

> De kracht van Twente...	4
1 Verbinden en innoveren	6
2 Uitgangspunten	8
3 Programma	10
3.1 Deelprogramma's per programmalijn	10
3.2 Ontwikkeling in Balans: Duurzame Economie	11
3.3 Ontwikkeling in Balans: Water	15
3.4 Ontwikkeling in Balans: Landschap en ruimtelijke kwaliteit	18
3.5 Samenhang door Binding: Samen sterk	20
4 Partners en samenwerking	24
4.1 Provincie Overijssel	24
4.2 Netwerkstad Twente	24
4.3 Noordoost-Twente	24
4.4 Salland	25
4.5 Internationale samenwerking	25
5 Organisatie en financiering	27
5.1 Organisatie	27
5.2 Samenwerking met kennisinstellingen	29
5.3 Samenwerking met andere programmabureaus	30
5.4 Bestuurlijke aansturing	30
5.5 Financiering	30
> Bijlage 1 Europese fondsen	31
> Colofon	37

1 > Verbinden en innoveren

De Twentse gemeenten hebben samen met de waterschappen en met maatschappelijke organisaties, ondernemers en kennisinstellingen de visie **Twentse Kracht: Groene Metropool Twente** opgesteld.

De visie bouwt voort op de goede samenwerking van gemeenten, waterschappen, provincie Overijssel en gebiedspartijen en de resultaten van een succesvolle periode van plattelandontwikkeling die eind 2013 wordt afgerond. De visie geeft de richting en inspiratie om voor de periode 2014-2020 te komen tot een nieuw programma voor economische en maatschappelijke ontwikkeling.

Belangrijke drager van dat programma is de hernieuwde verbinding tussen stad en platteland. In Twente is de stad steeds dichtbij, net als dat het buitengebied steeds dichtbij is. Ze versterken elkaar en vormen samen het karakter van Twente. De kracht van Twente is een stad in het groen: de groene metropool Twente. Door vernieuwde samenwerking en verbindingen te realiseren en naar balans en samenhang tussen twee werelden te zoeken kunnen sociale en economische uitdagingen in Twente het hoofd worden geboden. Er liggen talloze kansen in Twente. Enige voorwaarde om die kansen te verzilveren is samenwerken. Stad en platteland, hand in hand. Samen het gebied ontwikkelen.

In de visie worden een aantal doelen genoemd. Belangrijkste doel is een eigen ontwikkelingsrichting uitdragen als gezamenlijk Twente waarbij kansen en mogelijkheden voor de toekomstige Twentse gebiedsontwikkeling in beeld worden gebracht. Dat biedt de basis voor gebiedssamenwerking over de gemeentegrenzen en landsgrens heen en stimuleert het ontstaan van nieuwe samenwerkingsorganisaties. De visie beoogt aan te haken op Europese, Nationale, Provinciale en Regionale fondsen voor (co)financiering van (toekomstige) projecten. De visie beschrijft de drie uitdagingen van Twente:

Economische uitdagingen:

- › Verschuivingen economie en werkgelegenheid.
- › Landbouw blijft belangrijke sector voor buitengebied.
- › Erftransformaties.
- › Verduurzaming: biobased economie en energie, water, landschap, natuur.
- › Samenwerking met Duitsland.

Sociale uitdagingen:

- › Vergrijzing en krimp: effecten op leefbaarheid en voorzieningen.
- › Sociale en economische vitaliteit; kleine kernen onder druk.
- › Vasthouden jeugd.

Organisatorische uitdagingen:

- › Terugtrekende overheid; burgers en bedrijven aan zet.
- › Netwerken samenwerking en kennisuitwisseling ondernemers, overheid, onderwijs, onderzoek en organisaties verder versterken.

Om antwoorden op deze uitdagingen te vinden zijn twee programmalijnen ontwikkeld die in dit uitvoeringsprogramma verder worden uitgewerkt:

Ontwikkeling in Balans:

- › Ruimte voor ontwikkeling agrarische sector:
  - + Groei binnen kwaliteitskaders op aanzienlijk minder locaties.
- › Faciliteren nieuwe MKB bedrijvigheid op erven en in kernen:
  - + Nieuw economisch perspectief centraal; aandacht voor techniek.
  - + Gezamenlijk ruimtelijk kader en ontwikkelagenda.
- › Buitengebied als leverancier van voedsel, energie, welbevinden, mooi wonen en gezondheid voor de Twentenaren:
  - + Lokale energie, streekproducten en wellness.
  - + Zorg op maat.
  - + Vervolg wateropgaves, zoetwater, deltaplan agrarisch waterbeheer.
  - + Verbinden stad en land: rust, ontspanning en beleving.
- › Fysieke en digitale bereikbaarheid centraal:
  - + Snel internet door verglazing en 4g.

Samenhang door Binding:

- › Twentebrede voorzieningen cultuur en zorg:
  - + Voorzieningsniveau per dorp hoeft niet maximaal te zijn, zolang de voorzieningen in een gebied dat wel zijn.
  - + Afstemming in regio, niet concurreren maar samenwerken. Kwaliteit moet leidend zijn boven kwantiteit.
- › Twentse Marken:
  - + Gemeenschappen in wijken, dorpen en buurten hebben belangrijke rol bij leefomgeving en voorzieningen; uitgaan van eigen kracht.
  - + Gebiedscoöperaties: kennis, initiatieven, instrumenten, financiën.
- › Zet in op behouden jongeren en jonge gezinnen:
  - + Carrièreperspectief young professionals.
  - + Relatie stad en land voor werk, voorzieningen, leren, wonen en welzijn.

Twentse Kracht: Groene Metropool Twente bestaat uit twee delen: de visie en dit Uitvoeringsprogramma 2014 – 2020. Het uitvoeringsprogramma staat in het teken van verbinden en innoveren. **Verbinden** door de betrokken partijen overheden, ondernemers, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en burgers bij elkaar te brengen en samen te laten werken aan de toekomst van Twente. **Innoveren** van vooral de onderliggende fysieke, economische, maatschappelijke en bestuurlijke systemen. Zonder deze systeeminnovaties zijn de in de visie neergelegde ambities niet haalbaar.

2 > Uitgangspunten

De context waarin de gebiedsontwikkeling in de periode 2014-2020 plaats vindt is wezenlijk anders dan de afgelopen periode. Overheid en samenleving krijgen andere rollen, de programma's van EU, rijk, provincie en gemeenten zijn anders en de sociaal-economische omstandigheden zijn gewijzigd. Ook de opgave is anders, het gaat niet alleen om de investering in afzonderlijke sectoren als bijvoorbeeld landbouw, natuur, recreatie, water of landschap, maar veel meer ook in het concipiëren en verwezenlijken van de noodzakelijke systeeminnovaties. Om hier rekening mee te houden zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

Complementariteit en synergie, aanvullend en in samenwerking met bestaande visies/programma's

De visie en het uitvoeringsprogramma 'Twentse Kracht: Groene Metropool Twente' komt niet in de plaats van al vastgestelde visies en lopende programma's. Twentse Kracht tracht de visies en de programma's juist bij elkaar te brengen en lacunes op te vullen, zodat de gebiedsontwikkeling ook na 2013 krachtig kan worden voortgezet.

Samen met provincie, regio, EU

De gemeenten en waterschappen in Zuidwest Twente hebben het initiatief genomen voor het opstellen van de visie en het uitvoeringsprogramma. Waar mogelijk wordt samengewerkt met andere overheden en aangesloten op de programma's van die overheden.

Wisselende samenwerkingsverbanden bij uitvoering

In de afgelopen (pMJP) periode waren provincie, waterschappen en gemeenten de belangrijkste trekkers van de uitvoering. In de nieuwe periode wordt de uitvoering van deelprojecten daar neergelegd waar deze het beste kan plaatsvinden en bij de partijen die er het meest belang bij hebben. Er wordt maatwerk geleverd, waarbij er veel ruimte is en kansen zijn voor maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, ondernemers en groepen burgers om projecten op te pakken.

Samenwerking Kennisinstellingen, Ondernemers, Maatschappelijke Organisaties, Burgers en Overheid

Op programmaniveau en op projectniveau wordt samengewerkt tussen deze organisaties, door gebruik te maken van de expertise, mogelijkheden en sterktes van elkaar.

Gebruik maken / aanjagen dynamiek samenleving

In voorbereiding op dit uitvoeringsprogramma zijn vijf gebiedsbijeenkomsten gehouden, waar ruim 150 vertegenwoordigers van onder meer maatschappelijke organisatie, bedrijfsleven en burgers aanwezig waren. Tijdens de bijeenkomsten is gebleken dat er een overvloed aan initiatieven en ideeën zijn om verder te werken aan een stek Twente. Bij de uitvoering van Twentse Kracht wordt hier op voortgebouwd.

Flexibele, effectieve uitvoeringsorganisatie

Om de schaarse middelen effectief in te kunnen zetten wordt gekozen voor een flexibele uitvoeringsorganisatie. Dat wil zeggen dat de partijen die bij Twentse Kracht betrokken zijn hun middelen (o.a. capaciteit, instrumenten) samen brengen en gezamenlijk zullen inzetten bij de coördinatie van de uitvoering van Twentse Kracht. De organisatie is een 'lean and mean'-netwerkorganisatie die inzet pleegt daar waar het nodig is.

Afspraken op hoofdlijnen

Voor het uitvoeringsprogramma worden afspraken op hoofdlijnen gemaakt. Commitment bij de uitvoering wordt per project afgesproken en vastgelegd.

Meetbare, zichtbare resultaten

De pMJP periode die in 2013 afgesloten wordt is een succesvolle periode geweest met duidelijk zichtbare resultaten. Op basis van dit uitvoeringsprogramma zullen monitoringsafspraken worden gemaakt om de resultaten in beeld te kunnen brengen en de voortgang van het programma te volgen en zonodig bij te sturen.

3 > Programma

3.1 Deelprogramma's per programmalijn

In de visie zijn de programmalijnen Ontwikkeling in Balans en Samenhang door Binding uitgewerkt. Aan de hand van een viertal deelprogramma's wordt invulling gegeven aan de opgaves waar Twente de komende jaren voor staat:

Programmalijn	Deelprogramma
Ontwikkeling in Balans:	Duurzame economie
	Water
	Landschap en ruimtelijke kwaliteit
Samenhang door Binding:	Samen sterk

Voor elk deelprogramma wordt beschreven wat het ideaalbeeld is, welke innovaties nodig zijn en welke inzet het vergt om die te verwezenlijken. Per deelprogramma wordt een overzicht gegeven van nu bekende projecten en projectideeën. Partijen worden uitdrukkelijk uitgenodigd nieuwe projecten en projectideeën aan te dragen, of aan te sluiten bij initiatieven van anderen.

Jaarlijks wordt op basis van het uitvoeringsprogramma een meerjarenplanning gemaakt, waarin de projecten en activiteiten voor het komende jaar en de jaren daarna worden gepland.

3.2 Ontwikkeling in Balans: Duurzame Economie

Ideaal

Duurzaamheid is een breed begrip. De duurzame economie die met dit deelprogramma wordt nagestreefd is een economie die:

- › verduurzaming de rode draad en motor is;
- › duurzaam geld en banen oplevert voor Twente;
- › open, toekomstgericht en innovatief, energieneutraal en schoon is;
- › het privaat en publiek ondernemerschap in het centrum van de ontwikkeling heeft staan;
- › de Twentse netwerken optimaal inzet en stad en land verbindt;
- › Twente als merk en als interessante partner op de kaart zet;
- › bijdraagt aan sociale samenhang, leefbaarheid en welbevinden.

Doelstellingen 2020

- › 30% van de in Twente verbruikte energie komt van Twentse bodem;
- › 15% van voedingsconsumptie bestaat uit Twentse streekproducten;
- › Twentse landbouw draait mee in de top, en er zijn 3 Twentse ketens voor crossovers landbouw-high tech materials gerealiseerd;
- › Twente is 100% aangesloten op snel internet;
- › Voor elk vrijkomend erf is een vervolgfunctie realiseerbaar;
- › 30% omzetgroei recreatie en toerisme door meer gebruik eigen inwoners, meer bezoekers en hogere bestedingen.

Huidige situatie

In Twente wordt al op verschillende plekken gewerkt aan duurzaamheid. Er zijn talrijke energie-initiatieven, er wordt gewerkt aan versterking van de markt voor streekproducten, en er is een Twentse duurzaamheidsagenda. Ook in de verschillende sectoren als landbouw, bouw, recreatie en toerisme zijn al grote stappen gezet naar verduurzaming. Er zijn een aantal belemmeringen die de verdere groei van de duurzame economie afremmen: onvoldoende ontwikkelde markt voor regionale producten, onderontwikkelde regionale ketens, een ontoereikende ICT-infrastructuur en onvoldoende aansluiting met het onderwijs.

Acties

- › Opzetten en uitvoeren van projecten die de regionale ketens versterken: productie, distributie en logistiek, consumptie;
- › Doorgaand versterken van de landbouwstructuur;
- › Aanleg infrastructuur snel internet;
- › Ontwikkelen nieuwe economische functies voor platteland, door ruimte voor initiatief en creativiteit; uitnodigingsplanologie;
- › Uitbouwen en versterken Twents netwerken duurzame economie;
- › Versterking relatie met Duitsland;
- › Verder professionaliseren, verbeteren en verbinden Twents aanbod en promotie recreatie en toerisme.

Projectenlijst Duurzame Economie

voorlopige lijst, stand december 2013

Nr.	Project of activiteit	Trekker/partners	Schaal, locatie
E1	versneld <u>internet</u> via G4 in Buurse, glasvezel Haaksbergen, Borne, HvT, e.a.: voor alle sectoren en doelgroepen	PPS - <u>gemeenten</u>	lokaal opschalen naar regionaal
E2	<u>biobased</u> economy voorbeeld <u>energie</u> : ontwikkelingen op terrein van zon, biomassa en wind. ICT en infrastructuur; gemeenten obstakels wegnemen; lokale initiatieven verbinden: Borne, HvT enz.	gebruikmaking van in ontwikkeling zijn de structuren - vb <u>HvT, Borne enz., vrijwilligersorganisaties</u>	lokaal - regionaal - internationaal
E3	locaties voor zonnepanelen: asbestproblematiek als imagoprobleem; asbest in relatie tot zonnepanelen, geluidsschermen benutten	gemeente <u>Hof van Twente</u>	lokaal - regionaal (provincie)
E4	biobased economy, voorbeeld kennis: kennis rondom organisatie bedrijfskolom en toepassingen	GKT, onderwijsinstellingen, marktpartijen, provincie <u>GKT</u>	lokaal - regionaal - internationaal
E5	Groene Kennis Poort en <u>duurzaamheid</u> : kans en belangrijke sector via onderwijs accentueren en programmeren	<u>GKT</u> met onderwijs	regionaal - internationaal
E6	<u>binden Twentse jeugd</u> . Jongeren scholen naar vraag in de regio en daardoor binden. Actie programma relatie opleiding - arbeidsmarkt	onderwijs, MBO - MKB, BGO / <u>Regio Twente</u>	regionale aanpak
E7	<u>biobased economy, nieuwe producten</u> : voorbeeld vlas / hennep / lupinen / bijencultuur; opzetten vlassector in alle facetten, rol GKT, andere sectoren als energie en natuur, kennis	PPS - gemeente, landbouwers, stichting Vlas - <u>Enschede / HvT</u>	lokaal - regionaal - internationaal
E8	productie en markt voor <u>streekproducten</u> bevorderen, bedrijfsondersteuning technisch, subsidiekansen benutten: lokaal streekproducten meer geïntegreerd én opschalen. Ketenbenadering, professionalisering	PPS - <u>Haaksbergen / HvT / Enschede / e.a.</u>	regionaal - internationaal - internationaal

Nr.	Project of activiteit	Trekker/partners	Schaal, locatie
E9	versterking <u>relatie stad - platteland</u> - Enschede / ervaringen uitwisselen met buitenlandse steden: dynamiek, streekverbondenheid, economie	keyholders, afhankelijk van thema / <u>gemeenten Enschede - HvT</u>	regionaal - internationaal
E10	<u>denktank uitnodigingsplanologie</u> , beleidsdoelen koppelen aan RO instrumentarium: gezamenlijke probleemdefinitie en oplossingformulering	vanuit vraagstukken werken aan nieuwe benadering - <u>Hof van Twente</u>	regionaal
E11	<u>nieuwe erven</u> : sloopregeling vrijkomenden gebouwen op erven: beleidsarrangement, nieuwe functies, meergeneratie-erven, meeevoudige invulling. Uitbouw KGO kansen.	gemeente / <u>Haaksbergen / provincie / BGO</u>	regionaal
E13	<u>landschap borgen</u> en versterken; relatie met <u>economie</u> , gezondheid, recreatie, zorg, participatie en biodiversiteit: naar nieuwe verbindingen; crossovers lokaal / regionaal	gemeenten, LO, <u>Hof van Twente</u>	lokaal, regionaal
E14	<u>landbouw en schaalvergroting</u> : borgen ontwikkeling landbouw, duurzaamheid, educatie, draagvlak, milieu	CKO, LTO, <u>gemeenten</u>	regionaal belang - internationaal
E15	innovatieve en duurzame landbouw: uitgangspunten geformuleerd / praktijk ervaring / pilot	sector, onderwijs en overheid (<u>provincie-gemeente</u>)	regionaal - provincie
E16	<u>toerisme</u> : concrete locaties: schaapskooi Hoge Hexel, wagenmakerij Rijssenstraat: herinvulling functie, ontwikkeling, Lageveld, Exosche Aa nieuw gemaal	particulier - <u>Wierden</u>	lokaal
E17	productontwikkeling en <u>vermarketing Regge</u> : regionaal uitvoeringsprogramma in de maak	particulier met <u>gemeenten HvT / Wierden als aanjagers</u>	regionaal
E18	productontwikkeling en <u>vermarketing Zoutmarke</u> : regionaal uitvoeringsprogramma in de maak	particulier met <u>gemeenten HvT / Haaksbergen, Hengelo, Enschede als aanjagers</u>	regionaal

Nr.	Project of activiteit	Trekker/partners	Schaal, locatie
E19	Twente <u>routestructuur</u> uitbouwen / overnachtings mogelijkheden vergroten / ruiterspaden / thematisering	gemeente, <u>Regio Twente</u>	regionaal netwerk
E20	<u>toerisme grensoverschrijdende samenwerking</u> , infrastructuur: grootschalige toeristische infrastructuur overheden (vb Regge, Dinkel, Vecht, Schipbeek-Buurserbeek)	zoeken naar samenwerking via <u>overheden, gemeenten</u>	regionaal - internationaal
E21	<u>grootschaligheid vs kleinschaligheid</u> , relatie met landschap. overheid: rol voor erven en leegstand. nieuwe kansen, ruimte bieden voor beide richtingen. Cascobenadering.	onderzoekinstelling, initiatief gemeentelijk <u>Hof van Twente</u>	lokaal - regionaal
E22	<u>landgoederen</u> : agenda van de toekomst uitwerken	OPG, gemeenten, prov	lokaal - regionaal
E23	Europa en InterregV: <u>subsidiekansen</u> beter benutten: optimaliseren van mogelijkheden, samenwerking lokaal en regionaal. Zie uitvoeringsorganisatie	samenwerkingsverband alle gemeenten: <u>samenwerkingsverband</u>	lokaal - regionaal
E24	<u>gezond zand</u> : tegengaan verschraling zandgronden t.b.v. verzekeren toekomstige landbouwopbrengsten, behoud koolstofvoorraad en biodiversiteit bodem, opbouw klimaatbuffer bodem en schoonhouden (drink) watervoorraden	<u>LTO</u> , Vitens	regionaal
...			

3.3 Ontwikkeling in Balans: Water

Ideaal

De Twentse wateren zijn zo duurzaam mogelijk ingericht en bedienen zo optimaal mogelijk landelijke en stedelijke functies die van een goed functionerende waterhuishouding afhankelijk zijn. Dat betekent voldoende water (niet te droog, niet te nat) van de gewenste kwaliteit. Daarbij is rekening gehouden met het veranderende klimaat en de gestelde normen voor wateroverlast en watertekort. De waterschappen werken samen met de omgeving aan een klimaatbestendig waterbeheer. We streven naar het samengaan van waterbeheer met economisch gewin. De Twentse wateren zijn aantrekkelijk en beleefbaar voor bewoners en bezoekers. De waterschappen zijn grondstoffen- en energieleverancier. Onderhoud levert biomassa op. Afvalwater bestaat niet meer, het is een waardevolle grondstof geworden.

Doelstellingen 2020

- › De WB21- en KRW-opgave is volop in uitvoering (KRW gereed in 2027);
- › De klimaatopgave (kwantiteit, kwaliteit en effecten o.a. urban heat) is uitgewerkt en in uitvoering genomen. De veiligheidsnormen en maatregelen tegen wateroverlast zijn aangepast op klimaatverandering;
- › Zoetwaterprogramma Oost Nederland (ZON) en Deltaplan agrarisch waterbeheer (DAW) zijn uitgewerkt en in uitvoering genomen;
- › Er wordt niet meer gedacht in termen van afval-/reststromen, maar in termen van grondstoffen;
- › Het bekensysteem is een verbindende schakel met Duitsland;
- › Water draagt bij aan ruimtelijke en sociale kwaliteit.

Huidige situatie

In de afgelopen periode is hard gewerkt aan de uitvoering van WB21 en de Kaderrichtlijn Water. Die opgave is nog niet afgerond. In het stroomgebied van de Regge en de Buurserbeek moeten de laatste maatregelen nog uitgevoerd worden. In het stroomgebied van de Dinkel moeten nog grote stappen worden gezet. Bij de uitvoering van de maatregelen wordt al zo goed mogelijk rekening gehouden met het veranderende klimaat. Op gebied van innovatie en samenwerking zijn belangrijke stappen gezet. Dit is een goede basis om de komende periode de ketens sluitend te krijgen.

Acties

- › Afronden opgave WB21 en KRW;
- › Aan de slag met benodigde maatregelen klimaatverandering;
- › Implementeren ZON en DAW;
- › Innovatie in de afvalwaterketen;
- › Innovatie in beheer en onderhoud watersysteem;
- › Samenwerken met andere partijen in de waterketen;
- › Meenemen en faciliteren recreatief medegebruik;
- › Dinkel en Buurserbeek verder versterken als verbindende schakel met Duitsland.

Projectenlijst Water

voorlopige lijst, stand december 2013

Nr.	Project of activiteit	Trekker/partners	Schaal, locatie
W1	netwerkvorming <u>ecologische wateren</u> : water, natuur in kleinschalige gebieden	waterschappen, gemeenten en PPS / LO	regionaal
W2	kaderrichtlijn water: doelstelling <u>Kaderrichtlijn</u> water	<u>waterschappen</u> , gemeenten en PPS / LO	regionaal - internationaal
W3	<u>WB 21</u> : voorkomen wateroverlast, inrichting t.b.v. natuur en andere functies	waterschappen, gemeenten en PPS / LO	nationaal - internationaal
W4	Natura 2000 <u>PAS</u>	Provincie is trekker en verantwoordelijk. Waterschappen: zijn betrokken met name vanwege de GGOR, gemeenten en PPS / LO	lokaal - regionaal
W5	<u>Urban heat</u> : hittestress in stedelijk gebied. Speelt vooral in de grotere steden en is aan te pakken met water en groen.	gemeenten, waterschappen, en PPS / LO	lokaal - regionaal
W6	Deltaplan <u>agrarisch waterbeheer</u> : landbouw en crossovers	LTO/landbouwsector, waterschappen, gemeenten en PPS / LO	lokaal - regionaal
W7	ZON: <u>systeeminnovatie</u>	<u>waterschappen</u> , gemeenten en PPS / LO	lokaal - regionaal - internationaal
W8	<u>water en energie</u> : systeeminnovatie afvalwater	<u>waterschappen</u> , <u>gemeenten</u> en PPS / LO	lokaal - regionaal - internationaal
W9	<u>water en communicatie</u> : versterken loketfunctie en beleving van water (mensen bewust maken van verschillende aspecten van water)	<u>waterschappen</u> , gemeenten en PPS / LO	regionaal
W10	water <u>grensprojecten</u> , bijv. kunst en cultuurhistorie: Dinkel en Buursebeek, Schipbeek, Regge, de Vecht,	waterschappen, <u>gemeenten en</u> PPS / LO	lokaal - regionaal - internationaal

Nr.	Project of activiteit	Trekker/partners	Schaal, locatie
W11	relatie met omgeving: moeilijke passages <u>Reggedal</u> (bijvoorbeeld N347, A1): doorgaande routes, kwalitatieve verbindingen, onderdoorgangen enz.	<u>gemeenten</u> , provincie, waterschappen en PPS / LO	lokaal - regionaal - internationaal
W12	<u>waterdoelen en andere functies</u> (Lb): afstemming in doelen en kansen / opgaves lokaal en regionaal	<u>waterschappen</u> , gemeenten / PPS	lokaal - regionaal
W13	<u>wateroverlast in stedelijk gebied</u> tgv hevige regenval: dit veroorzaakt overlast doordat de riolering het niet aan kan (gemeente aan zet) of doordat watergangen/vijvers van het waterschap overstromen (waterschap aan zet) Is een punt waar we gezamenlijk mee aan de slag moeten. Hier wordt op dit moment een notitie over geschreven in Rijn-Oost verband	gemeenten/waterschappen	lokaal

3.4 Ontwikkeling in Balans: Landschap en ruimtelijke kwaliteit

Ideaal

Landschap is belangrijk voor de Groene Metropool Twente. Het is een belangrijke pijler voor de sociale kwaliteit en de economie. Dit naast het belang voor biodiversiteit, beleving en cultuurhistorie. Het landschap wordt daarom door de bewoners en ondernemers van Twente in stand gehouden. Dit gebeurt op verschillende manieren:

- › Met “handjes” (vb. vrijwilligerswerk, werkgelegenheid-projecten);
- › Met “geld” (vb. GBD, nieuwe SNL-regeling, subsidies);
- › Met “beleidsruimte” (vb. via KGO).

Het landschap levert ook inkomsten die zorgen voor nieuwe financieringsbronnen voor het landschap;

- › Streekrekening Twente;
- › Biomassa;
- › KGO (via Landschapsfondsen).

De ruimtelijke kwaliteit van Twente wordt ook bepaald door de typisch Twentse boerderijen. Het agrarisch erfgoed blijft behouden.

Huidige situatie

In heel Twente zijn per gemeente diverse landschapsprojecten als Streekeigen huis en erf en Groene en Blauwe diensten. Deze lopen eind 2013 echter allemaal af. Daarnaast worden bij ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied ‘geïnvesteerd’ in de ruimtelijke kwaliteit van het te ontwikkelen perceel.

Doelstellingen 2020

- › 40% meer landschapselementen worden onderhouden;
- › Circa 25% van het werk wordt uitgevoerd door mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt;
- › 15% van de budgetten voor landschap worden gefinancierd door bedrijfsleven of particulieren via: KGO en Streekrekening of andere private constructies;
- › Gemeenten hebben een eenduidig beleid t.a.v. toepassen KGO principe;
- › Investerings in landschap zijn een lokale banenmotor;
- › Ondernemers, inwoners, en bezoekers zien de schoonheid van Twente en zijn bereid hiervoor moeite te doen!;
- › Dorpen en buurten zijn actief bezig om hun eigen landschap te onderhouden (vrijwilligersgroepen). Zij krijgen hierbij professionele ondersteuning;
- › Het agrarisch erfgoed is in stand gebleven en waar zich kansen voordoen in goede staat gebracht.

Acties

- › Eenvoudig en eenduidig KGO beleidskader opstellen;
- › Opzetten van (pilot) project die er voor zorgen dat mensen uit de kaartenbak in het landschap en bij bedrijven voor landschapsonderhoud aan de slag kunnen;
- › Doorontwikkelen van de landschapsfondsen tot stabiel landschapsfonds dat niet gekoppeld is aan een politieke periodes;
- › Uitwerken hoe streekrekening (of vergelijkbaar instrument) ingezet kan worden voor landschapsonderhoud en dit onder aandacht van bedrijven brengen;
- › Continueren van bestaande landschapsprojecten zoals GBD en cultuurhistorische projecten;
- › Integreren en afstemmen van GBD en nieuwe SNL via collectieven;
- › Uitwerken gedachte groenblauwe netwerken (pilot Natuurkansenkaart in Enschede).

Projectenlijst Landschap en ruimtelijke kwaliteit

voorlopige lijst, stand december 2013

Nr.	Project of activiteit	Trekker/partners	Schaal, locatie
L1	behoud <u>agraris</u> ch en <u>ind</u> ustrieel erfgoed: erfgoed biedt mogelijkheden nieuwe functies buitengebied	<u>gemeente</u> , provincie, PPS	lokaal - regionaal
L2	werken aan <u>water en landschap</u> : financieringsfonds	<u>waterschappen, gemeenten en PPS</u> / LO	regionale aanpak
L3	<u>landschap</u> borgen en versterken: relatie leggen met <u>economie</u> , gezondheid, recreatie, zorg, participatie en biodiversiteit	gezamenlijke gemeenten met <u>Landschap Overijssel</u>	regionale aanpak
L4	verbinden stad - land: <u>MVO</u> - agenda koppelen aan het landschap	gemeenten, regio, pps / LO	regionale aanpak
L5	bijeen brengen van verschillende mogelijkheden onder de <u>groen coöperatie</u> , concept uitwerken	werkgroep PPS, bank	lokale - regionale aanpak
L6	<u>onderhoud landschap</u> : nieuwe landschapsarrangementen; inzet gebiedscollectieven	<u>gemeente, provincie, gebiedscollectieven</u> en belanghebbende partijen	lokaal
L7	werken aan <u>natuur en landschap</u> : financieringsfonds	LO, bank, gemeente, provincie	lokaal - regionaal
L8	landschap, <u>collectieve waarden</u> : waardering landschap verbinden van theorie en praktijk	gemeenten, <u>provincie, landschap overijssel</u> , GKT	regionaal
L9	<u>stadsrandzones</u> : landschap en ruimtelijke kwaliteit verbonden met economie	netwerksteden, provincie, particulieren	lokaal - regionaal
L10	<u>landbouw en schaalvergroting en overhoeken</u> : nieuwe functie voor onrendabele overhoeken in relatie tot nieuw GLB; versterking van landbouwstructuur in relatie tot andere functies (landschap, natuur, kunst e.d.). Cascobenadering.	<u>CKO</u> , LO, gemeenten	lokaal opschalen naar regionaal
...			

3.5 Samenhang door Binding: Samen sterk

Ideaal

De samenleving heeft het voortouw waar het gaat om het leefbaar en vitaal houden van de eigen buurt, wijk of kern, de nieuwe Twentse Marken. Door een sterke samenwerking in de buurt, maar ook met ondernemers, overheid, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen, worden antwoorden gegeven op vergrijzing, ontgroening en krimp en blijven voorzieningen goed bereikbaar voor alle inwoners van Twente. Er zijn nieuwe coöperaties ontstaan op gebieden als energie, zorg en voedsel. De coöperaties voorzien in de lokale behoefte en dragen bij aan duurzaamheid en een nieuw gemeenschapsgevoel. De overheid faciliteert, denkt mee, maar heeft ook datgene losgelaten wat de samenleving zelf kan. Het is voor jongeren aantrekkelijk om op het platteland en in de kleine kernen te blijven en er zich te vestigen. Door samenwerking tussen stad en platteland kunnen jongeren een mooie toekomst opbouwen in Twente.

Huidige situatie

De vergrijzing en krimp heeft belangrijke gevolgen voor Twente. De sociale en economische vitaliteit en leefbaarheid staan onder druk en vooral in de kleine kernen is het lastig om de voorzieningen in stand te houden. Jongeren trekken weg. Er is sprake van een snelle verandering in de verhouding tussen overheid en maatschappij. Ingegeven door bezuinigingen, vergroting van duurzaamheid en sterkere betrokkenheid van burgers en bedrijfsleven, wordt gewerkt aan nieuwe samenwerkingsverbanden. Er zijn tal van initiatieven om nieuwe doelcoöperaties op te richten, bijv. voor energie, zorg en voor streekproducten. De bestaande structuren zijn niet geschikt om deze ontwikkeling te faciliteren. De demografische ontwikkelingen en nieuwe verhoudingen vragen een andere manier van (samen)werken, een nieuwe governance structuur, maar ook nieuwe instrumenten van de overheid.

Doelstellingen 2020

- › Er is een samenhangende en goed bereikbare (fysiek en/of digitaal) infrastructuur van Twente-brede voorzieningen cultuur en zorg;
- › Elke wijk, kern of buurtschap heeft de mogelijkheid zelf een belangrijke en sturende rol te spelen bij de keuzes en activiteiten om leefbaarheid en voorzieningen op peil te houden;
- › Waar mogelijk zijn maatschappelijk belangrijke taken neergelegd bij doelcoöperaties;
- › Een integrale Twentse aanpak voor jongeren en jonge gezinnen:
  - › Er zijn nieuwe mogelijkheden voor starterswoningen in kleine kernen en buurten;
  - › Belangrijke voorzieningen voor jonge gezinnen zijn bereikbaar vanuit kleine kernen en het platteland;
  - › De Twentse arbeidsmarkt biedt een uitdagend perspectief voor de jonge professionals.
- › De arbeidsmarkt biedt kansen voor iedereen.

Acties

- › Kennisontwikkeling en ondersteuning vorming gebiedscoöperaties;
- › Ontwikkelen visie voor Twente-brede voorzieningen;
- › Programma 'Horizontale samenleving'; transitie zelfredzaamheid;
- › Actieprogramma woon- en leefklimaat jongeren en starters;
- › Actieprogramma opleiding en werk young professionals;
- › Actieprogramma arbeidsparticipatie: realiseren participatie- en leerplekken voor werklozen en mensen met afstand tot arbeidsmarkt.

Projectenlijst Samen sterk

voorlopige lijst, stand december 2013

Nr.	Project of activiteit	Trekker/partners	Schaal, locatie
S1	<u>verbrede inzet</u> <u>Kultuurhusen</u> : toeristisch, zorg, vermarkten, snel internet, onderverhuur, ZZP, kulturhus als bron van nieuwe initiatieven. Doel: betere exploitatie, netwerk van ontmoetingen.	<u>gemeenten buurtschappen</u> , <u>wijkinstellingen</u> , <u>vermarkten</u> / <u>Wierden</u>	lokaal - (boven) regionaal
S2	<u>gebiedsmanagement</u> <u>verbreed</u> : verbinden leefbaarheidsdoelen, (fysiek, landbouw, natuur)	gemeenten, <u>PPS</u>	regionaal - lokaal
S3	<u>coöperatie als nieuw vehikel</u> uitgelicht: op alle gebieden met maatschappelijke effecten. Via onderwijs en onderzoek verder komen in ontwikkeling (Borne, Hengevelde)	<u>PPS</u>	regionaal
S4	voedselcoöperatie(s) Twente: lokale initiatieven verbinden naar regionaal / afzet streekproducten / zorgcomponent / armoedebestrijding enz.	PPS -gemeente, zorginstellingen, participier initiatief, landbouw. <u>Haaksbergen</u>	lokaal - regionaal
S5	met producten en diensten inspelen op vergrijzing: <u>zorg en leisure</u> . O.a. Groene Poort als gast.	<u>Borne</u> , <u>buurtschappen</u> , toerist sector, zorgsector, privaat	regionaal
S6	<u>sociale werkvoorziening op platteland</u> : herbenutting boerenerven	gemeenten / provincie / <u>PPS</u>	lokaal - regionaal
S7	leefbaarheid en <u>kleine scholen</u> : versterking sociale structuur	<u>buurtschappen</u> , schoolbesturen en particulieren - Wierden / HvT	lokaal - regionaal
S8	relatie <u>vrijwilligerszorg - professionele zorg</u> : verbinding vrijwilligerszorg - professionele zorg via bedrijven?	gemeenten en wijken / buurtschappen - <u>Hof van Twente</u>	lokaal - regionaal - internationaal
S9	vraaggestuurd <u>openbaar vervoer</u> : wonen werken op platteland faciliteren	gemeente, PPS	lokaal - regionaal - internationaal
S10	<u>bereikbaarheid</u> buurtbus of alternatieven: mobiliteit verbeterd voor brede inzet, ook internet / wifi	gemeenten, buurtschappen	lokaal - regionaal - internationaal

Nr.	Project of activiteit	Trekker/partners	Schaal, locatie
S11	woonservice gebieden: strategie <u>voorzieningennivo</u> : wonen en werken, mate van concentratie	PPS - Wierden	regionaal
S12	<u>het nieuwe erf</u> : mogelijkheden van jong én oud op erven: wonen, leefgemeenschappen (vb Tubbergen) , high tech glasvezel, werken, produceren, recreëren, dienstverleners, zorgen, studeren, mantelzorg, veiligheid, economie	provincie, gemeenten met zorgpartijen, <u>uitnodigingsplanologie</u>	lokaal - regionaal
S13	woonklimaat voorzieningen: <u>langer wonen</u> in huur of koopwoning: domotica en andere ondersteuning	PPS, woningcorporaties, eigen woningbezitters	regionaal
S14	nieuwe <u>leefgemeenschappen</u> tussen erven: sociaal netwerk opbouwen	particulier	lokaal - regionaal
S15	<u>dagbesteding</u> met vrijwilligers organiseren voor jong én oud: relatie met zorginstelling	buurtschappen, zorginstellingen	lokaal - regionaal
S16	<u>samenwerking</u> tussen vrijwilligersgroepen, kulturhusen en zorgboerderijen: aanstelling sociaal gebiedsmanager (o.a.)	gemeente HvT	lokaal - regionaal
S17	<u>(re)integratie</u> door participatie: bijdrage aan collectieve waarden als landschap en cultuurhistorie	gemeente PPS	lokaal - regionaal
S18	afstemming mantelzorg en vrijwilligersorganisaties: <u>zorgstructuur</u> optimaal	gemeenten en partijen in veld	lokaal - regionaal
S19	horizontale samenwerking <u>burger - overheid</u> : kennis uitwisselen en ervaringen delen a.h.v. knelpunten	PPS, onderwijs, bsk	lokaal - regionaal
S20	barrière werking <u>NI8</u> : sociale en fysieke mobiliteit, taxidiensten, knelpunten vraagegestuurd oplossen	gemeente <u>Haakbergen</u> / privaat	lokaal
S21	<u>nieuw noaberschap</u> : opvangen veranderende bevolkingssamenstelling, nieuwe vraagstukken, nieuwe uitdagingen: lokaal starten, regionaal uitwisselen	buurtschappen, gemeenten <u>Hof van Twente</u>	lokaal - regionaal - internationaal

Nr.	Project of activiteit	Trekker/partners	Schaal, locatie
S22	<u>bezorgdiensten</u> : afstemming dienstverlening met internet. Doel: sociale cohesie in aanvulling: diensten, goederen, mensen	<u>gemeenten</u> , buurtschappen, vrijwilligersorganisaties, bedrijven	lokaal - regionaal
S23	<u>Europa Interreg en leader</u> : middelen, leren van samenwerking en optimalisering kansen	<u>werkgroep internationaal</u>	lokaal - regionaal - internationaal
S24	<u>arbeidsparticipatie</u> : realiseren participatie- en leerplekken voor werklozen en mensen met afstand tot arbeidsmarkt; systematische inventarisatie en ontwikkeling van kansen bij nieuwe economische ontwikkelingen in het buitengebied; ontwikkelen ondersteunend dienstenpakket voor MKB	<u>gemeenten/bedrijfsleven</u>	lokaal - regionaal
...			

4 > Partners en samenwerking

4.1 Provincie Overijssel

De provincie Overijssel heeft haar beleidsprioriteiten voor deze statenperiode beschreven in de Kracht van Overijssel. De gebiedsontwikkeling in Twente wordt in de Kracht van Overijssel gedifferentieerd benaderd. Specifiek voor Twente worden de Netwerkstad Twente, de Innovatiedriehoek en Noordoost Twente als gebieden genoemd die speciale aandacht krijgen in het provinciaal beleid. Voor Zuidwest Twente geldt dat niet. Naast de mogelijkheden die de provinciale programma's bieden voor de prioritaire gebieden, is in de Kracht van Overijssel een investeringsprogramma opgenomen dat zich onder meer richt op innovatie, verbinding en versterking van de economie, realisatie natuuropgave en bereikbaarheid. Het investeringsprogramma van de provincie biedt verschillende mogelijkheden voor de uitvoering van Twentse Kracht. Daarbij gaat het onder meer om Agro&Food, Vrije Tijdseconomie, Energie, Innovatie, realisatie Natura2000 en EHS (Samen werkt beter) en landbouwstructuurversterking.

4.2 Netwerkstad Twente

Netwerkstad Twente werkt samen met provincie Overijssel aan een ontwikkelagenda met als basis het ontwikkelingsperspectief 2040: 'Een vitale samenleving in een aantrekkelijke omgeving, een innovatieve top-kennisregio van internationaal belang met brede werkgelegenheid gebaseerd

op drie speerpunten: hightech systemen en materialen (HTSM), logistiek en recreatie & toerisme.'

Op moment van schrijven van dit uitvoeringsprogramma werken Netwerkstad en provincie aan een werkprogramma voor de komende vijf jaar, met doorkijk naar de middellange termijn. Het is uitdrukkelijk de bedoeling samen te werken met maatschappelijke en private partners, andere overheden en particuliere initiatiefnemers. De agenda bestaat naast het versterken van de basiskwaliteit (leefbaarheid, bereikbaarheid) uit de peilers 'Versterken van het economisch klimaat', 'Verbeteren van de stedelijke kwaliteit' en 'Binden van talent'. De uitvoering van Twentse Kracht zal waar mogelijk de samenwerking met de Netwerkstad en aansluiting bij de ontwikkelagenda gezocht worden.

4.3 Noordoost-Twente

Voor Noordoost-Twente is in 2012 de Gebiedsvisie Noordoost-Twente "Verbinden maakt sterk" 2012-2015 vastgesteld door de provincie Overijssel, Waterschap Regge en Dinkel en de gemeenten Lossen, Tubbergen, Dinkelland en Oldenzaal. Er is ook een uitvoeringsprogramma verschenen. Visie en uitvoeringsprogramma richten zich op de aanpak van de gestapelde problematiek in het gebied: demografische druk, de turbulente en onzekere economische situatie en de druk op het behoud en de versterking van

natuur- en landschapswaarden en de gevolgen daarvan voor economische ontwikkelingsmogelijkheden, kernkwaliteiten en sociale cohesie. Het uitvoeringsprogramma kent drie programmalijnen:

- › Economische kracht;
- › Demografie;
- › Landschap.

Het zwaartepunt van de uitvoering ligt bij de samenleving: “de samenleving aan zet”. Voor de periode 2012-2015 is een bedrag van € 15 mln. beschikbaar voor de uitvoering. Dit is exclusief de investeringen in onder andere EHS, Natura2000 en infrastructuur. Het Nationaal Landschap Noordoost-Twente maakt integraal onderdeel uit van de gebiedsontwikkeling.

De opgaven in Noordoost-Twente en Zuidwest-Twente zijn voor een groot deel vergelijkbaar. Waar mogelijk en zinvol wordt samengewerkt bij het oppakken van die opgaven.

4.4 Salland

In Salland wordt gewerkt aan de evenknie van Twentse Kracht: De kracht van Salland. Ook in Salland zijn de gemeenten en waterschappen trekker van het proces. Er wordt gekeken naar de periode 2014-2020. In een intensief proces met de partners en organisaties in Salland wordt gewerkt aan een programma met de volgende thema's:

- › Economie: landbouw, vrijetijdseconomie, lokale bedrijvigheid;
- › Ruimtelijke kwaliteit: natuur en landschap, cultuurhistorie, ruimte;
- › Water: waterkwaliteit en –kwantiteit;

- › Sociale Agenda: zorg en veiligheid, arbeidsparticipatie, sociale cohesie.

De kracht van Salland en Twentse Kracht hebben zeer veel raakvlakken. Dit gegeven nodigt uit om ook met de burens in Salland de samenwerking aan te gaan. Tegelijkertijd met de totstandkoming van het programma Twentse Kracht wordt ook in Salland gewerkt aan de uitwerking van de thema's. Samen met de Sallandse burens zal gekeken worden naar de kansen die de uitvoeringsprogramma's in beide regio's bieden voor samenwerking.

4.5 Internationale samenwerking

Er zijn meerdere redenen om internationaal, vooral in het verband van de Europese Unie, samen te werken. Op verschillende terreinen heeft Twente de internationale samenwerking al opgezocht, maar steeds vaker weten Europese partners ook Twente te vinden. Met dit uitvoeringsprogramma als basis wordt de internationale samenwerking verder uitgebouwd. De samenwerking levert Twente een aantal voordelen op:

- › Samenwerking met Europese partners biedt de mogelijkheid kennis en ervaring uit te wisselen en zo te leren van de aanpak van problemen elders in Europa;
- › Door actief samen te werken in Europa wordt de zichtbaarheid van en aandacht voor Twente in Europa vergroot;
- › Door samen te werken in het kader van Europese fondsen, kunnen middelen verworven worden om projecten in Twente te financieren;
- › Naast samenwerking over heel Europa, wordt in

Euregioverband al jaren samengewerkt met Duitsland. Dit biedt goede mogelijkheden om samen te werken aan economische en maatschappelijke ontwikkeling en uitwisseling over en weer.

De Europese programma's bieden veel aanknopingspunten voor de uitvoering van Twentse Kracht. In 2013 is de Europese begroting voor de periode vanaf 2014 vastgesteld. Op het moment van schrijven van dit uitvoeringsprogramma wordt gewerkt aan het uitwerken van de verschillende deelprogramma's. In de tabel in bijlage I worden de kansen voor Twentse Kracht aangegeven.

Bij de uitwerking van projecten uit het uitvoeringsprogramma zal een scan gemaakt worden van de mogelijkheden van de Europese programma's voor het betreffende project. Voor het uitvoeringsprogramma Twentse Kracht als geheel is deze scan uitgevoerd door de subsidie-experts bij de gemeenten en de waterschappen.

5 > Organisatie en financiering

5.1 Organisatie

Uitvoeringsorganisatie

De uitvoering van Twentse Kracht wordt daar neergelegd waar deze het beste kan plaatsvinden; bij de partijen die er het meest belang bij hebben. Er wordt maatwerk geleverd, waarbij er veel ruimte is en kansen zijn voor maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, ondernemers en groepen burgers om projecten op te pakken. De uitvoering van projecten vindt door samenwerkingsverbanden van partners plaats. Nadrukkelijker nog dan de voorgaande periode – waarin een groot deel van de uitvoering plaatsvond door de provincie, gemeenten en waterschappen – zal de uitvoering plaatsvinden in samenwerkingsverbanden. Uitgangspunt daarbij is dat er gewerkt wordt vanuit een netwerk, van waaruit ingezoomd kan worden op de thema's zoals deze in hoofdstuk 3 benoemd zijn. Dat vergt een organisatiestructuur waarin uitgegaan wordt van een sterk netwerk waarin gemakkelijk verbindingen met andere thema's, programma's en financieringsmogelijkheden gelegd kunnen worden.

Programmateam

Spil in de uitvoeringsorganisatie is het programmateam, dat aangestuurd wordt door een stuurgroep. Het programmateam is verantwoordelijk voor de coördinatie, het bewaken van de voortgang van de uitvoering en de

begeleiding van subsidies. Het programmateam is een netwerkorganisatie en is servicegericht; de leden van het programmateam hebben de mogelijkheid om voor het gehele gebied te werken, waardoor samenwerking tussen gemeenten en waterschappen onderling en met partners in de projecten wordt gestimuleerd. Voorgesteld wordt om een breed programmateam in te richten op de genoemde thema's in het uitvoeringsprogramma; duurzame economie, landschap en ruimtelijke kwaliteit, water, recreatie en toerisme en samen sterk (sociale domein). Naast gemeenten en waterschappen hebben ook (maatschappelijke) partners zitting in het programmateam. Per thema wordt een inhoudelijk trekker aangewezen die verantwoordelijk is voor het thema. Het programmateam komt eens per zes weken bij elkaar.

Samengevat heeft het programmateam heeft onder andere de volgende taken:

- › Aansturing en coördinatie van het programma;
- › Bewaken van integraliteit vanuit de visie;
- › Aanboren van externe financieringsbronnen;
- › Bewaken van de voortgang van het programma;
- › Het leggen van verbanden tussen en afspraken maken met andere programma's;
- › Het programma onder de aandacht brengen – en houden – bij (mogelijke) partners.

De geraamde inzet van een lid van het programmateam is gemiddeld 0,2 fte. Voor degenen die ook trekker van een inhoudelijk thema zijn, wordt deze inzet geraamd op ca. 0,3 fte. Deze inzet komt in principe voor rekening van de organisatie waar het lid werkzaam is. Als blijkt dat enkele leden onevenredig veel inzet plegen, kunnen afspraken gemaakt worden over onderlinge verrekening. Naast inhoudelijke coördinatie kijkt het programmateam ook naar praktische samenwerking om effectiviteit en efficiëntie te verhogen en naar mogelijkheden voor het delen van capaciteit. De huidige Subsidiewerkgroep Zuidwest Twente krijgt een plaats in de uitvoeringsorganisatie (vertegenwoordiging in programmateam) om de kansen op en mogelijkheden van externe (co)financiering maximaal te benutten.

Het programmateam heeft het karakter van een netwerkorganisatie. Het programmateam wordt aangestuurd door de programmacoördinator. De programmacoördinator is het centrale aanspreekpunt voor het programma en is de verbindende factor tussen partners, programma en uitvoering. De programmacoördinator is als 'meewerkend voorman' van het programmateam onder meer verantwoordelijk voor:

- › Leggen van verbindingen en relaties op programmaniveau;
  - › Inzet op crossovers tussen sectoren/thema's en opgaven;
  - › Aanjagen van de samenwerking en innovatie;
  - › Bewaken en actueel houden van het programma;
  - › Aanspreken en verder uitbreiden het netwerk;
  - › Verbinding tussen programmaniveau en projectniveau.
- + De inzet van de programmacoördinator wordt geraamd op 0,4 fte.

Partners programmateam

Voor de invulling van het programmateam worden de volgende partners voorgesteld:

- › Gemeenten Zuidwest Twente;
  - › Waterschappen Rijn en IJssel en Regge en Dinkel (Vechtstromen);
  - › Provincie;
  - › Landschap Overijssel (andere partners in hetzelfde domein zijn Natuur & Milieu Overijssel, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Overijssels Particulier Grondbezit);
  - › Twents Bureau voor Toerisme;
  - › LTO Noord (andere partners in hetzelfde domein zijn Nederlandse Melkveehouders Vakbond, Collectief Agrarisch Natuurbeheer, Rabobank, Friesland Campina, For Farmers en andere gerelateerde agrarische coöperaties);
  - › Collectief Agrarisch Natuurbeheer i.o. (samenwerking/ smelting van ANV's. Andere partner in dit domein is Natuurlijk Platteland Oost);
  - › Overijsselse Vereniging van Kleine Kernen (andere partner in het sociale domein is vertegenwoordiger van transitieorganisatie WMO – Enschede);
  - › Groene Kennispoort Twente (andere partner in hetzelfde domein is Kennispark Twente);
  - › Twence/Essent (groene bedrijfsleven);
  - › Euregio;
  - › Kunst & Cultuur;
  - › ...
- + De netwerkorganisatie staat verder open voor partners die mee willen werken aan een sterke toekomst voor Twente en een bijdrage willen leveren aan de uitvoering.

CLLD (Community Led Local Development (Leader))

CLLD staat voor Community Led Local Development. Het is een instrument om de bewoners en stakeholders van het platteland op lokaal en subregionaal niveau te betrekken bij uitdagingen op sociaal, economisch en milieu vlak. Het is een methode die veel tijd en inzet vergt, maar die ook met relatief kleine investeringen merkbare invloed heeft op de kwaliteit van de leefomgeving door het benutten van de kracht van samenwerking, het aantrekken van private investeringen en het realiseren van nieuwe ideeën. Op moment van schrijven van dit uitvoeringsprogramma wordt gewerkt aan deze opvolger van het Leader-programma. Er komen nieuwe CLLD-groepen in Overijssel. Omdat het budget ten opzichte van de huidige periode kleiner wordt zullen de gebieden groter worden dan de huidige Leader-gebieden en zal het aantal groepen dus afnemen. Voorgesteld wordt om de CLLD-methode en de toekomstige CLLD-groep(en) zoveel mogelijk te integreren in de organisatie van Twentse Kracht. Dit om efficiënt te kunnen werken en een eenduidige bestuurlijke aansturing te waarborgen.

Uitvoering projecten

Het programmateam voert zelf geen projecten uit, maar zorgt voor randvoorwaarden waarbinnen projecten geïnitieerd en gerealiseerd kunnen worden. De projectuitvoering ligt bij de daarvoor geëigende partijen in het gebied, net zoals dat in de huidige programmaperiode ook het geval is.

5.2 Samenwerking met kennisinstellingen

Groene Kennispoort Twente

De afgelopen jaren is een belangrijke impuls gegeven aan de samenwerking met kennisinstellingen. In aansluiting op de gebiedsontwikkeling in Zuidwest en Noordoost Twente is in 2009 de Groene Kennispoort Twente tot stand gekomen. De Groene Kennispoort Twente is een samenwerking tussen Twentse overheden en (groene) kennisinstellingen. Vanuit de Groene Kennispoort Twente worden allerlei maatschappelijke en economische vraagstukken opgepakt door studenten van MBO- tot en met universitair niveau. Alleen al in het schooljaar 2012-2013 zijn 7 verschillende onderwijsinstellingen (AOC, WUR, Van Hall, Saxion, Stoas, Roc van Twente en CAH Vilentum) in Twente actief geweest. Er zijn 28 projecten uitgevoerd in opdracht van verschillende overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Voor al deze projecten zijn bijna 100.000 studenturen ingezet, wat een enorme kennisimpuls in de gebiedsontwikkeling heeft gegeven. De Groene Kennispoort Twente heeft een belangrijke rol bij de uitvoering van het programma Twentse Kracht. Er zal nauw samengewerkt worden met het programmateam. De ondersteuning van het programmateam wordt ook ingezet voor De Groene Kennispoort.

Kennispark Twente

Kennispark Twente, een initiatief Universiteit Twente, gemeente Enschede, Regio Twente, Provincie Overijssel en Saxion speelt een belangrijke rol bij het stimuleren van innovatie, het starten van ondernemingen en bij het realiseren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Kennispark Twente

biedt aantrekkelijke instrumenten voor de opgaves die in dit uitvoeringsprogramma zijn geformuleerd, onder meer voor vraagstukken op gebied van biobased economy.

5.3 Samenwerking met andere programmabureaus

Voor de Gebiedsvisie Noordoost-Twente 2012-2015 is een programmabureau ingesteld. Ook voor de Ontwikkelagenda Netwerkstad Twente is een projectorganisatie in het leven geroepen. Voorgesteld wordt dat de uitvoeringsorganisaties voor Noordoost- en Zuidwest-Twente en de Netwerkstad Twente samen kijken waar de uitvoeringsprogramma's op elkaar aansluiten en waar synergievoordelen te behalen zijn door samen te werken in de uitvoering.

5.4 Bestuurlijke aansturing

Voorgesteld wordt om het huidige BGO Zuidwest om te vormen naar een stuurgroep voor de uitvoering van Twentse Kracht. In de stuurgroep zijn naast gemeenten, waterschappen en provincie ook bestuurders namens de deelnemende maatschappelijke organisaties vertegenwoordigd, die medeverantwoordelijk zijn voor de uitvoering van Twentse Kracht.

5.5 Financiering

Voor de financiering wordt een onderscheid gemaakt tussen uitvoering van projecten uit het uitvoeringsprogramma enerzijds en de taken van het programmateam (programmabeheer) anderzijds. De financiering op projectniveau is vergelijkbaar met de werkwijze die ook wordt gevolgd in de huidige pMJP-periode. Per project wordt

bezien welke mogelijkheden er zijn om gebruik te maken van fondsen, subsidies en andere investeringsmiddelen. Pas als de financiering van het project rond is, kan het project worden gestart.

De kosten op programmaniveau bestaan uit personele inzet, kosten voor ondersteuning en algemene kosten. De inzet van de leden van programmateam zijn in principe voor rekening van de organisaties waar zij werkzaam zijn. In er sprake is van onevenredige inzet van enkele leden, kunnen afspraken gemaakt worden over verrekening van kosten. De aanvullende kosten voor programmabeheer bestaan uit ondersteuning van het programmateam, bureaustkosten en algemene kosten, zoals kosten voor bijeenkomsten, drukwerk, zichtbaarheid op internet etc. Deze kosten worden geraamd op ongeveer € 85.000,- per jaar. Streven is de kosten voor programmabeheer door te berekenen aan de deelprojecten. Omdat het programma in 2014 start en naar verwachting pas na 2 tot 3 jaar volop in uitvoering is, wordt een groeimodel voor de doorberekening van programmakosten te hanteren. Dit wordt in 2014 nader uitgewerkt.

Het jaar 2014 is een overgangsjaar waarin programma en uitvoeringsorganisatie Twentse Kracht moeten worden uitgebouwd. Voorgesteld wordt dat de partners gezamenlijk voor 2014 een budget beschikbaar stellen van € 55.000,- voor de uitbouw en coördinatie van het programma en de uitvoeringsorganisatie en de start van de uitvoering. Hiervoor wordt in onderling overleg door de partners een verdeelsleutel vastgesteld.

> Bijlage 1 Europese fondsen

Programma	Regeling/ Strand	Toelichting	Beschikbaar budget	Groene Metropool
GLB Gemeenschap- pelijk Landbouw Beleid		Voor Nederland is voor de hele periode 2014-2020 ongeveer 6 miljard euro gereserveerd. Daarvan is ongeveer 5,4 miljard voor (vergroende) directe betalingen aan boeren en zo'n 0,6 miljard voor plattelandsbeleid. Belang voor de lokale overheid is te vinden in de bevordering van de kennisoverdracht en innovatie in de landbouw en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden, de versterking van het concurrentievermogen van alle landbouwtypen en verbetering van de rendabiliteit van de landbouwbedrijven, de organisatie van de voedselketen, verbetering van ecosystemen die aangewezen zijn op de landbouw en de bosbouw, efficiënte gebruik van hulpbronnen in de landbouw-, de voedsel en de bosbouwsector en bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling, in plattelandsgebieden.	€ 418.400 miljoen	Kansrijk programma. NTD: 1) Invenstariseren waar kennis is 2) Kennis vergaren 3) Contacten leggen met belangrijke stakeholders ogv het programma. (Provincie betrekken) 4) Samenwerking met andere landen is m.i. niet vereist?
EFRO			€ 183.300 miljoen	
ESF			€ 84.000 miljoen	
Horizon 2020	Societal Challenges	Horizon 2020 is een geïntegreerd programma dat onderzoek en innovatie bevat en is in te zetten voor elke fase van het innovatieproces van fundamenteel onderzoek tot marktintroductie. Gericht op drie belangrijke doelstellingen ("Excellente wetenschap" € 24.598 miljoen, "Concurrerende industrieën" € 17.938 miljoen en "Betere samenleving" € 31.748 miljoen). Het onderdeel Betere samenleving pakt de belangrijke maatschappelijke problemen aan door het ondersteunen van excellente onderzoeks- en innovatieactiviteiten. De scope is: Langer en gezonder leven; Betrouwbare, schone, efficiënte energie; Efficiënt gebruik van middelen voor de bescherming van onze planeet; 'Inclusive innovation' en veilige samenlevingen; Veilig voedselvoorziening; Intelligent, groen vervoer en; bio based economy. Horizon 2020 is vooral gericht op Universiteiten waarbij de lokale overheid als partner kan participeren.	€ 31.700 miljoen	Kansrijk programma. NTD: 1) Invenstariseren waar kennis is 2) Kennis vergaren 3) Contacten leggen met belangrijke stakeholders ogv het programma. (Provincie betrekken) 4) Samenwerking met andere landen is vereist. Dus investeren in internationaal samenwerkingsverband.

Programma	Regeling/ Strand	Toelichting	Beschikbaar budget	Groene Metropool
Connecting Europe Facility	Vervoer	De Connecting Europe Facility ondersteunt projecten van gemeenschappelijk belang in het kader van de trans-Europese netwerken (TEN) in de sectoren energie, vervoer en telecommunicatie (o.a. breedbandnetwerken). In het bijzonder gericht op de ontwikkeling en de bouw van nieuwe of verbetering van bestaande infrastructuur op het gebied van vervoer, energie en telecommunicatie. Voor het onderdeel Transport zijn kansen voor de Regio Twente. Blijft van belang voor de Oost-West vervoerscorridor.	€ 23.174 miljoen	Kansrijk programma voor breedbandnetwerken.
Erasmus for All	Acties op het gebied van onderwijs, opleiding en jeugd	Integratie van het Leven Lang Leren programma (Comenius, Leonardo, Erasmus en Grundtvig), Internationale programma's voor hoger onderwijs (Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink, etc), Jeugd in Actie (Nederlands Jeugdinstuut) en Pilot voor Sport. Uitwisseling / Mobiliteit van studenten, onderzoekers, beleids en ondersteunend personeel en jongeren tussen Europese landen heeft prioriteit.	€ 11.000 miljoen	Kansrijk programma voor kennisuitwisseling op verschillend niveau.
Territorial Cooperation (Interreg Va, Vb en Vc)	(nu: Interreg A) Grensoverschrijdende samenwerking tussen aangrenzende regio's	Over de themakeuze van het nieuwe INTERREG-programma vindt nog volop discussie plaats. Naar verwachting zullen de thema's innovatie, MKB en koolstofarme economie daar in elk geval onderdeel van uitmaken.	€ 6.627 miljoen	Kansrijk programma voor kennisuitwisseling voor verschillende thema's.
Erasmus for All	Samenwerking voor innovatie en goede praktijken	Integratie van het Leven Lang Leren programma (Comenius, Leonardo, Erasmus en Grundtvig), Internationale programma's voor hoger onderwijs (Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink, etc), Jeugd in Actie (Nederlands Jeugdinstuut) en Pilot voor Sport. Uitwisseling / Mobiliteit van studenten, onderzoekers, beleids en ondersteunend personeel en jongeren tussen Europese landen heeft prioriteit.	€ 4.300 miljoen	Kansrijk programma voor kennisuitwisseling op verschillend niveau.

Programma	Regeling/ Strand	Toelichting	Beschikbaar budget	Groene Metropool
LIFE	LIFE	Interessante regeling voor uitvoeringsprojecten mbt milieu en klimaatverbeteringen. Kansen voor de overheid op het gebied van water, biodiversiteit, duurzaamheid. Resultaten uitdragen en laten zien dat de natuur/milieu er in Europa op vooruit is gegaan (monitoring essentieel). Grote innovatieve projecten (vanaf €1 miljoen zijn kansrijk).	€ 3.600 miljoen	Kansrijk programma.
Food safe	Food safe	Fonds is gericht op: - Gemeenschappelijk Landbouw Beleid - Dier en plant gezondheids en voedselveiligheidsprogramma	€ 2.200 miljoen	Kennis van programma nog niet beschikbaar.
Territorial Cooperation (Interreg Va, Vb en Vc)	(nu: Interreg B) Transnationale samenwerking over grote transnationale gebieden	Transnationale samenwerking over grote transnationale gebieden, waarbij nationale, regionale en lokale overheden gericht zijn op het bereiken van een hogere mate van territoriale integratie van deze gebieden. Overijssel doet mee in: 1) North-West Europe (Ierland, het Verenigd Koninkrijk, Nederland, Duitsland, België, Luxemburg, Frankrijk en Zwitserland) 2) North Sea Region (Noorwegen, Denemarken, Zweden, Duitsland, Nederland, België en het Verenigd Koninkrijk). Focus op Innovatie, MKB, Koolstofarme economie, Klimaatadaptatie en Milieu en hulpbronnen.	€ 1.822 miljoen	Kansrijk programma voor kennisuitwisseling voor verschillende thema's.
COSME (concurrentievermogen van het MKB)	Acties ter verbetering van de toegang tot financiering voor MKB	Verbeteren van het ondernemersklimaat en concurrentievermogen van Europese ondernemingen. Een betere toegang tot financiering en de aanmoediging van de ondernemersgeest, inclusief de oprichting van nieuwe ondernemingen, vormen de kern van COSME. Een groot deel van de gereserveerde bijdragen wordt beschikbaar gesteld voor durfkapitaal en leenfaciliteiten.	€ 1.436 miljoen	Kansrijk programma voor onderdeel Ondernemen in landelijk gebied.
Erasmus for All	Ondersteuning voor beleidshervorming	Gericht is op de ondersteuning en bevordering van de modernisering van onderwijs- en opleidingssystemen via een proces van beleidssamenwerking tussen de lidstaten. Vooral gericht op HBO en MBO.	€ 835 miljoen	Minder raakvlakken.
Social Change and Innovation	Progresspijler	Betreft voornamelijk onderzoek en kennisvermeerdering / verspreiding mbt arbeidsmarktbeleid waaronder sociale experimenten. Onderdeel Progress kan interessant zijn voor de transitieopdrachten die de gemeenten krijgen.	€ 574 miljoen	gelijkheid ogv onderzoek naar sociale samenhang in landelijk gebied.

Programma	Regeling/ Strand	Toelichting	Beschikbaar budget	Groene Metropool
COSME (concurrentievermogen van het MKB)	Acties om de toegang tot de markten	Ondersteuning van op groeigerichte bedrijfsondersteunende dienstverlening om de expansie van bedrijven in een Europese markt te vergemakkelijken. Dit programma zal het mkb ook buiten de Unie ondersteunen (o.a. op het gebied van intellectuele eigendom via de IPR Helpdesk for China). Er zal ook steun worden verleend voor internationale industriële samenwerking, vooral om de verschillen op het gebied van het regelgevings- en ondernemingsklimaat tussen de EU en haar belangrijkste handelspartners te verkleinen.	€ 535 miljoen	Kansrijk programma voor onderdeel Ondernemen in landelijk gebied.
Creative Europe	Onderdeel Cultuur gericht op de culturele en creatieve sectoren	Het programma wil actoren uit verschillende landen samen brengen om sectorale of sectoroverschrijdende activiteiten te ondernemen. Daarnaast is het programma gericht op de ontwikkeling van opkomend talent en het stimuleren van de circulatie van kunstenaars en kunstwerken, steun voor literaire vertaling en speciale acties die gericht zijn op een grotere zichtbaarheid te bereiken voor de rijkdom en diversiteit van de Europese culturen en de interculturele dialoog en wederzijds begrip (o.a. Europese culturele prijzen, het Europees erfgoedlabel, en de Culturele Hoofdsteden van Europa).	€ 500 miljoen	Minder raakvlakken.
Territorial Cooperation (Interreg Va, Vb en Vc)	(nu: Interreg C) Interregionale samenwerking	Interregionale samenwerking om de effectiviteit van het cohesiebeleid te versterken door het bevorderen van uitwisseling van ervaringen met thematische doelstellingen en analyse. Focus op Innovatie, MKB, Koolstofarme economie en Milieu en	€ 500 miljoen	Kansrijk programma voor kennisuitwisseling voor verschillende thema's.
Health for Growth Programme	Health for Growth Programme	Gericht op beleidsvelden waar gemeente veel belang bij heeft. Regeling is interessant voor overheden door naast het thema gezondheidszorg ook de koppeling te maken met Onderzoek, Onderwijs en Ondernemerschap.	€ 446 miljoen	Enige raakvlakken.

Programma	Regeling/ Strand	Toelichting	Beschikbaar budget	Groene Metropool
COSME (concurrentievermogen van het MKB)	Maatregelen randvoorwaarden voor concurrentievermogen en duurzaamheid ondernemingen	Gericht op nieuwe concurrentiestrategieën door opzet, uitvoering en evaluatie van beleid. Uitwisseling van goede praktijken bevorderen en de internationale aspecten van het concurrentievermogen te verbeteren. Stimulering MKB.	€ 384 miljoen	Kansrijk programma voor onderdeel Ondernemen in landelijk gebied.
Erasmus for All	Sport Actie	Het programma zal zich richten op de versterking van goed bestuur en kennisbasis. Daarnaast is het bevorderen van gezondheidsbevorderende lichaamsbeweging van belang alsmede de benutting van sport voor de sociale integratie. Tevens is het aanpakken van grensoverschrijdende bedreigingen zoals doping wedstrijdvervalsing, geweld, racisme en intolerantie een speerpunt. Overheidsinstanties of maatschappelijke organisaties die actief zijn op het gebied van de breedtesport kunnen als aanvrager optreden.	€ 239 miljoen	Minder raakvlakken.
Europa voor de Burger		Het programma bevordert een actief Europees burgerschap door de kloof tussen burgers van de Europese Unie te overbruggen. Dit wordt bereikt door de samenwerking tussen burgers en organisaties uit verschillende landen mogelijk te maken. Een onderdeel is het bevorderen van de “democratische betrokkenheid en burgerparticipatie”. Voor de lokale overheid kan gedacht worden o.a. aan stedenbanden en	€ 229 miljoen	Enige raakvlakken.
Creative Europe	Cross-sectoraal gericht voor alle culturele en creatieve sectoren	Gericht op culturele en creatieve sectoren om transnationaal te opereren waarbij focus ligt bij met name MKB en organisaties. Deel voor gemeente betreft transnationale beleidssamenwerking, beleidsontwikkeling, innovatie, knowhow mbt nieuwe businessmodellen, conferenties, seminars te bevorderen.	€ 210 miljoen	Minder raakvlakken.

Programma	Regeling/ Strand	Toelichting	Beschikbaar budget	Groene Metropool
Social Change and Innovation	Pijler Micro-financiering en sociaal ondernemerschap.	Programma heeft betrekking op de verbetering van de toegang en het beschikbaar stellen van microfinanciering voor die personen die qua toegang tot de traditionele kredietmarkt in een nadelige positie verkeren.	€ 192 miljoen	Raakvlakken met kredietverstrekking aan MKB in agrarische sector.
COSME (concurrentievermogen van het MKB)	Acties ter bevordering van het ondernemerschap	Verbetering van de randvoorwaarden van het ondernemerschap en ondersteuning van een gunstig ondernemingsklimaat voor bedrijfsontwikkeling en -groei. Activiteiten zullen onder meer bestaan uit de ontwikkeling van ondernemersvaardigheden en -gedragingen, in het bijzonder bij nieuwe ondernemers, jongeren en vrouwen (onder meer via Erasmus for Entrepreneurs).	€ 87 miljoen	Kansrijk programma voor onderdeel Ondernemen in landelijk gebied.

> Colofon

Dit uitvoeringsprogramma is opgesteld in opdracht van de Portefeuillehouders gebiedsontwikkeling samenwerkende gemeenten en waterschappen in Zuidwest-Twente.

Auteurs

Frans Nije Bijvank, gemeente Hof van Twente
Juliëtte Huis in 't Veld, Marb Consultancy BV
Martin Verbeek, Marb Consultancy BV

Controle

Aanjaagteam Zuidwest Twente

Ontwerp en opmaak

Ilva Besselink-Noorda, Studio Ilva

December 2013

